

Skäner
Frosta
Gudsomantöps
nytt år 1934

I. Inge Einar Mårtensson
3988 Ber. Anna Mårtensson
född 1860

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

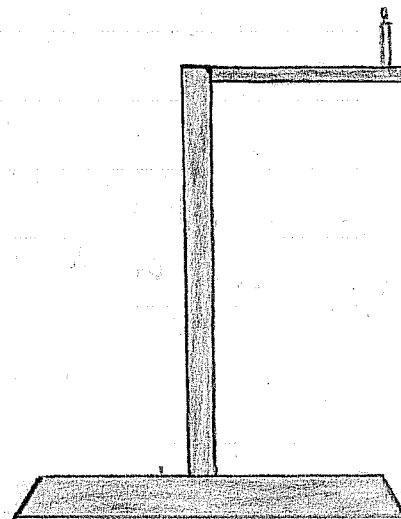
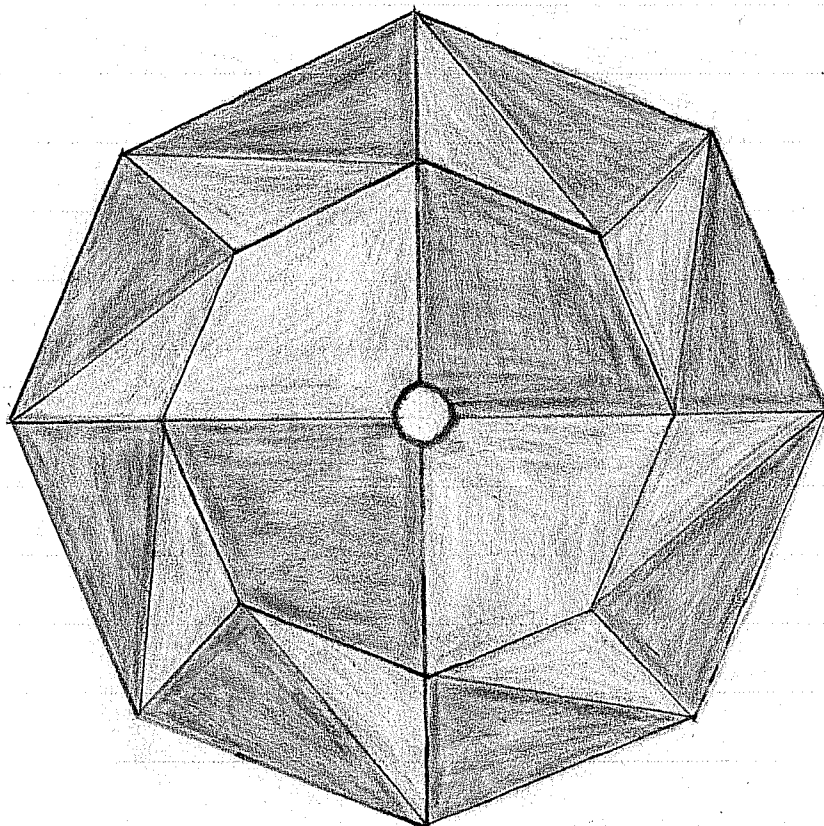
1

Trettondagen vandrade stjärngossar kring
på gårdarna. Detta var en religiös
sed, till med stjärngossarna menades
De tre vise männen. Sällskapet bestod
av en stor karl och tre små gossar.
Gossarna var klädda som små tontar,
med små röda toppmössor på huvudet.
Den stora karlen var reut svartklädd,
och han bar stjärnan. Det var två älla-
kantiga pappskivor fästa på en brädbit
av ett kvarters fjöcklek. I mitten av ski-
vorna var ett hål, i vilken en rund
trädpinne stuckits. På stjärnan satte
på pinnen, fästes ett tågljus på pinnen
framför stjärnan. Pappskivorna var
malade i många färger, vilket gjorde
raskert sken då ljuset lyfte på dem.

3988

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2

Stjärnan.

Gossarna lemn i sina händer kullöta
lyktnar, inuti dessa var ännu talgljus.
Då mörket inträdde visade sig skäl-
skapet på gärdslanen. Gossarna
svängde lyktnarna i halvcirklar fram-
för sig, och den stora karknen rorade
runt på stjärnan. Ljusets brunnor
då, vid lykt väder var det ena-
stundes vackert. Gossarna sjöng
en visa vars första vers lydde:
Denna stjärnan, hon lyser i Betlehem,
hon lyser i Betlehem, hon lyser för
jungfru Maria, i Betlehems stad.
Sången följande till, någon av
husets folk kom ut, en av gossarna
tog masken av och bad om den släut.
Glimildret var stor mot stjärngossarna.

Trelloratorn var en red all springa
med grisafodre. En koht grisa-
tasse bands rackert inu i ett
paket. Paketet skulle placeras på
bordet i vardagsrummet utau husfolkets
vetaude. Blev (tassarännare) infångad
blev han inbjuden på förtäring. Sedu
var, att han skulle äta gristasseu
och för varje beu i Tasseu skulle han
ha en sup. Det blev för mycket
av det goda, ty 48 beu i Tasseu mot-
svarar 48 skopor. Försiktiga Tassarännare
hade alltid hunder rocken en flaska
och i smyg hållde så suparna
på dem. Ekonomiska personer
samlade på detta viset en extra
ranson, lagom till Krut.

Den 13 Januari ansågs Juleu vara slut.
Ett ordelpråk lydde, Trettondag Tintut,
sör Juleu ut. Tintuts afton var seden
att besöka och kasta in Julaknuden.
Tintutan var ett vedtrå eller en loderbesta.
Den skulle läggas in i vardagsrummet
på någon stoll eller på rakellagens bänken
hölet utan husfolkets vetande. Färfäga
personer täljde till knutan så den likna-
de ett människohuvud. Lyckades husfolket
facketana knutkastaren blev han in-
bjuden och trakterad med snaps och
mat. Tintutan fick han ta med
sig, och söka bättre tur på nästa
ställ. Hatfulla personer kunde sända
skriftligt meddelande med knutan, andra
en önskan om ett lyckesamt år.

Skördstiden var en glädjens tid. 1800-
talets mitt var särskilt ägnad lustiga
epischer och seder. Då betrot ju höstgär-
darna i sitt flur, och under dessa lydde
en mängd torps och småstäällen. Dessa
torpare gjorde dagsverken vid gårdarna,
istället för att betala arrendet i kontanter.
Torparens svåraste arbete var under skörde-
tiden, emedan arbetet började sedan kl.
fyra på morgonen, och slutade först vid
mörkrets inbrott. Då något lätt var arne-
jat och aspleundet samlades skördefolket
för att göra "slutveckan". Hera och
samlades ihop till 'en' enda stor verk.
Alla arbetarna band var sitt band om
lunne verk, och därvid ställdes den vid
sista skylan, eller "hoben".

På svästa fäst tillverkades av nekarna
gubbarna och gumman. Den stora nek
bands först i hals, på denna bands en
armar och ben av mindre nek. Före
dessa sattes vid svästa "halsen". Vid in-
återgången gjordes dessa fäst till svästa.
Sedan var, att hals inte på halsen eller
halsen en ring för varje band på
nek, eller två ringar för varje arm
och ben på gubben eller gumman. Fäst-
des dessa till igen. Då begagnades ett
härskande bruk, nekarna och gubbarna
fästes på långa häppor, vilka rostas
upp i ring, steg- och stälbyggnaderna.
Dessa stred, kvar till svästa var
uttrickad, hals inget annat då halsades
och dansades det i ring nekarna.

/Rub. an.

Skåne, Froya no III.
Gubminten för
1934

3988

Mycket Hållna Skatteskatten
På Anna - - -

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

Vid potatis-skörden samlades alla barnen.
I en pigas (Lumbiträde) lin ingick en
skäppa (30 liter) potatis. Denna potatis skulle
sättas på en bordet uppläten i smek. Till
skördade var sedan att att en alla skulle
bränna brännvin. Om denna brännvins-
bränning tävlades det stitigt. Många
använde rödbeten för att bränna färg
på brännvins andra åter (brunhade
konjan) stekte konnin, detta för att
få stark smak på det. På en fest
med torparna hörs så åtepilliga sorter
spis, samt det var endast vilken
piga som byggde bäst spis. Denna
fest var ett uppsitt, kunde inte
allt förtäras på den gång var nästa
kväll eller dag med festtillställning.

Spadsmunkens, 9b. IV.
uppt. 1934.

3988

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

Da rågen var utbräddad (plöjd) gjordes
av arbetarna ett balmör. Sädhögen
(dröen) var alltid upphärad i ena hörnet
av loogen, på denna dröen placerades huset.
Tron var att (goenisse) skulle värda dröen.
Goenisse var en man, utklätt till jultomte.
Flådseln var trasig, skäggigt långt och
huvudbonaden var en spichelmörssa. Ingen
utan ^{bonde} från kunde se honom, med honom
kunde han prata. Julafton gick husbonden
på (loften) där säden förvarades, för att
bereda dröarna. I varje sädhöj skrevs
med en (rätt) kratta ett kors. Detta
för att lå behålla kraften i kärnan.
Var husbonden osams med goenisse
trötta bonden att säden blev oeruglig
till utsäde.

En vacker sed på framtiden var följande.
Då kom en tröst på lott (vanligtvis i mars
månad) tog bondfrun sina strumpband
och band samman, dess lades på tväsen
runt någon, komna dröms så en i sänder
över dessa band under följande utrop,
"Så komms mitt, i min blotta. Tron var
att en bo då mjölkade lika mycket som
tio andra samman. En löstiden kunde
passera stället just under denna bo-
släppning, (djuren tjundades inte utan släp-
tes löst på fäladerna) och utträdde dessa
fula ord, "en mässligt beställt i din
blotta". Hemkommen gick bonden in i
sin stall, och la ut till sin förväning både
sina hästar döda. Han trodde då att
bondfrun ledd med onda andar att göra.

Da skördan var längad eller uttroskad
bjöd den stora bonden eller patronen på
höstgilla. Detta var höstens trevligaste
natt och dag. Salen vanligtvis jällen var
nackert smyckad. Solicken, dahlin och
morablad bands i knippen och hängdes
i loftet. Var patronen bemyntad bands
rönbärsklaskar på en vit duk. Klasarna
bands så att ^{af hängslet} fullodades. På Pugsrups gods
lästes en gång "Einar Rönckelöw".
Var skörden bra tillverkades en råghalm
en stor karing, däremot var den dålig
en liten. Opuna ställdes framför muse-
um, i armarna och på huvudet var in-
sticket blommor mestadels lueblommor.
Förtäringar var rikliga, stora grisar och en
och slaktades till detta höstgilla.

I Julhelgen gynnades färlarna med Jul-
kärvar. Julafton och Nyårsafton uppsattes
dessa. Den finaste kärven sattes upp Jul-
afton. Kärven var blandad av hane och
kornhakar. Den bandes på en stång vilken
ställdes i trädgården. Korn talgades till
kärven bådade det sträng vinter. Då kär-
ven var rensad för korn, togs den ner
och förvarades till trettondedagen. Önska-
des god skörd kommande år förklarades
kärven till nästa skörd. I bland alla
kärven kornstulen, var det en bonde som
tog den och seden kastade den till sina
djur, spädde han dålig skörd för bonde-
n som kall upp kärven. Folk som inte
hade kärven uppsatta fat, i vilka lades
bröd, ägg och talg.

Julesten var barnens dag. Då tog husbonden
fram länghalmens kävar (räg som var tvärlagd
med skiv) och breddade på golvet i var-
dagsrummet. Under sing och dans invigdes
så julem. Bockens ätta (8) kom husmor till
med en getapack, förfärdigad av räghalm.
Barn såväl som äldre hade sig en timmas
tid med julebocken. Husmor bjöd sedan på
förtäring förtärad av kakor och slänkin.
Vid denna förfärdigad gjögs julelängor och
visor. Under känkens känkens någon på
söstermuntan, en juleläng hörs från gårds-
planen, ordet lyder, Jäsa, julem är nu
kommer här, julem vi er kända, julebocken
kommer är, vi för honom baka.
Husmor öppnar köksdörren (alla gäster sitta
på köksbänken) ett välkomnande på män och

och kvinnor stogar in. Många av dem
voro utklädda jultanter eller julisöken.
Den storbarnen av dem bar en väldig halm-
käring. Kläderna på denna var skonlig, hon
hade ett stort kläde (förklä) (huvudbonad) om
huvudet, lång kjol som hängde ända ner
vid kalven, samt ett stort förkläde (förklä)
använt till en slags påse. Käringen ställ-
des mitt på halmgolv, husfolket och
gästerna dansade och sjöng omkring henne.
Gästerna trakterades med sprit och julsmak
och som livets bästa bitar var det.
Välbehållna var samt med gästerna
var sedan, att de kvinnor skulle lyfta kärin-
gen, förkläde med mat, äpplen och nötter.
Husfolket delades då och gästerna tog
käringen med sig, för besök på nästa ställe.

Kästa ställa sig samma ceremoni.
Skiltnaden kunde vara att det var
en halmbark istället för en halmbark.
Gästerna till boken. Lades i påsar
på golvet, eller bands de i nådduken
som stuccos in i boken. Då gästerna
na besökt några ställen voro de vanligtvis
rusiga. Hyste de ägg till någon
bonde eller till någon som skänkt
för till hämnads de tuldagsmångor.
De samlades då igen medt i kyrkorna
och grepar, och kastade in i hela
gäddskärligen i ställen, kastade gödsel
för alla djurar och släppte djuren fria.
Så tuldagsmångor kunde bonden se
om han var sam med tulgästerna.

En bondgård på 1880-talet sågades spik-
dom och stek bland djuren. Men var
all någon förhärat eller trötta sjukdomen
dit. Vid en reparation på gården fann
bonden ett knyter nergrävt inne för
stallörrum. I knytet var inbunden häst-
hår, kokor, knut, sigspår och divelstreck. Bonden
troj vara på knytet tills torsdagskvällen
då han kastade det in i bakugnen
och lysade upp det. Då knytet brann
brändes en smula, då såg med en
bonden i synen vem som var skuld
till hans otur med djuren. Det var en
förmig man, ägare till många tusen
kronor. Tusen kom nu igen till bonden,
men den förmige blev sjuk och ut-
sattlig, och vårdas nu hos sina barn.

Juleaften, Nyårsaften och Trestondeaften
var julepoëternas kvällar. De låga välskap
sprang från den ena gården till den
andra. Klädsel och utseende var mystiskt.
Männor voro mestadels klädda till damer
och damerna till män. Damerna hade
stora peruker, och låtar vilka hängde
långt ner på rygga och bröst. Låtarna
vor gjorda av (hår) lin. Ansiktet var
smukt med skvismörja, eller målat
med färg. Om huvudet var visat stora
torke, eller hade den stora pickelmössor.
På sig hade den stora rockar eller kappor,
antingen voro den rätt på dragna eller avist.
Räfsor eller (tyxor) tyxor hade den i händ-
erna. Männor i vin tur hade stora
(perjor) mustacher gjorda av hår.

Ansiktet var liksom hos damerna smalt.
På kroppen hade mannen stora rockar,
långa så som släpade på marken.
Byxorna voro bundna om livet med band
samt nerstuckna i stora träskostölar.
Våra hade träsko på fötterna, om trä-
skorna var spikalt grova blackband (black-
gjora) detta för att gången skulle bli hård.
Flera av mannen och damerna medförde
musikinstrument, harmonika (dragspel)
munspel eller bergöke. Någon i sällskapet
hade lommeflaska med, av den drucko
allesammans. De dansade och sjönga
berättade vitsar och historier. Det kort-
gick ända till husfolket hörd någon
föreläsning. Var den ritelig och bra, av-
lägsnade sig sällskapet tygt och ordentligt.

Stene
Frosta
Guldmanstorp 1934

III. ^{Uppr. 85 Kinnar Mårtensson}
3988 ^{Bor. 95 Anna Mårtensson}
^{Född 1869 i Guldmanstorp}

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

Sönndag i full morgon klockan fyra stod
husbonden upp för att gå till stallen.
Stallen var att fodra djuren extra. Lå-
tarna ringa då salt och pepparrot, detta
för att få kraft till värens körslor. Lorna
ringa salt (tre nära lulla) och mycket
hö. Gårdsfolket samlades i folkstugan
och bjöds på kaviar med snaps. Tyckte
husbonden om sina tjänare tyckte han två
snapsar, den ene klogs på ett litet var-
kavring en doppades. Skänk och kött
gärde husmoder. Sönndag varan soljande
vissa är hämtat, iulaftean och iuladag.
har vi så gott som vi vill ha,
men iuladag iul, då gämnar mor
sitt gaa iul. Klockan fem gick
gårdsfolket i manset för att skåla om där.

Annan dag i de morgon gingo halmgubben
och halmkärningarna omkring i gårdarna.
Dessa ställdes alltid vid köket eller fästm-
gavörren, och helst vid en dörr som
öppnades inåt. Gubbarna gjordes i van-
lig mässtark, kläddes med gamla
kläder, samt bärs i handen. Lär någon
gubbe liten var detta spe, ty då var han
skräddan av sin kärning. Då husfolket gick
ut på morgonen rämlade halmfiguren på
den, mestadels bleva de rädda. Den togs
in för undersökning, syntes något
papper i fickorna (om någon) lästes det.
Då syntes om banden var antyckt eller
ej, var det smådet och skickades halm-
figuren iväg till nästa ställe, så
kunde det fortgå tills det blev ljus.

Gudsminnets Sk.

IX.

3988

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21

Söndag Jul skickades även fåglar
kring i stugorna. De vanligaste var
gråsporrar eller talgare. Julafton locka-
des fåglarna in med tillhjälp av
Julkärvar eller brödsnula. Sedan för-
varades de till Söndag. Om fåglar
hals bands snöre, i dessa listes medde-
landet till grannen. Ibland innehåll
detta smådelar, ibland en önskan om
God Jul. Var det en festpriss som skickat
fågeln lästes någon gång. Brännvin är
mitt enda guld, som alla se-
kan säga, dricker jag mig lite
full, står allting hemma stilla.
Eller en annan, Den enda medicin, är renat
brännvin, andra droppar ej tager jag,
om det så kostar mitt liv.